

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 29.

Lördagen den 19 Juli

1873.

Administrativa reformer.

Frågan om en förenkling af den offentliga förvaltningen, och en dermed öfverensstämmande förändring af styrelseverkens organisation, är jemnårig med vårt nya statskiök, och har allt sedan regimentsförändringen 1809 stått på dagordningen. Det skulle fordras en vidlyftig bok, för att närmare redogöra för behandlingen af denna angelägenhet i dess olika stadier, emedan den icke skulle kunna skrivas utan att upptaga den historiska utvecklingen af styrelseverken. Vi erinra i detta afseende endast att riksdagarne 1810 och 1815 hos kongl. maj:t begärde nedsättande af en kommitté för denna frågas undersökning, och 1817 tillsatte ständerna ett särskildt utskott, som fick i uppdrag att utarbete några allmänna grunder för indragning och sammansläende af öfverflödiga embeten och tjänster, samt en förbättrad arbetsordning. Sedan detta utskott, med vissa särskildt angifna förbehåll, i allmänhet uttalat sig för en s. k. ministerstyrelse, förnyade riksdagen sin underdåniga framställning om nedsättande af en kommitté, hvilken också af regeringen förordnades. I förening med lagkommittén och särskilda kommitterade för öfverseende af de ekonomiska författningarna, uppgjorde den samma ett förslag till rättsfrågornas afskiljande från de förvaltande verken, och afgaf äfven i ämnets öfriga delar, i medlet af 1822, sitt betänkande. Detta gick

i hufvudsaken ut på en departementsindelning, sådan den 1840 kom till stånd, samt afsåg att de gamla rikskollegierna endast borde bibehållas för förvaltningen af allmänna medel, beskattningsverket, samt statens fasta egendomar och förråd; hvar emot domaremakten skulle från dem helt och hållet skiljas; der jemte föreslogs, att alla till näringarna, den allmänna hushållningen och inre ordningen hörande frågor, så vidt de på förvaltningens väg afgjordes, skulle från konungens befallningshafvande gå till omedelbart afgörande af regeringen. Vid 1823 års riksdag tillsattes åter ett särskildt utskott, som utarbetade förslag till departementsindelningen i nära öfverensstämmelse med den form, som den nu mera erhållit, och i afseende på statsförvaltningen i andra instansen fördelade ärendena i sådana, som fordrade vidsträcktare pröfning och följaktligen borde underkastas fleres samfäldta afgörande, samt sådana hvilka endast påkallade verkställighet af gifna beslut eller andra föreskrifter, och följaktligen kunde öfverlemnas åt en enda.

Det skulle föra oss allt för långt att redogöra för de beslut och förfoganden som i anledning häraf tillkommit, och vi erinra endast om de kongl. förordningarna af den 17 april 1848, om skiljande från rikets styrelseverk och förflyttning till allmänna domstolar af åtskilliga tviste- och utsökningsmål, samt den förändrade orga-

nisationen af konungens statsråd med ärendenas fördelning på statsdepartementen, och den deraf följande fördelningen af statsutgifterna efter hufvudtitlar; i sammanhang dermed torde också böra nämnas den kongl. kungörelsen af den 11 maj 1855 om räntepersedlarnes förenkling samt ändring i sättet för utgörande af hemmansräntorna och kronotioden. Vid 1856—1858 årens riksdag upptogs saken å nyo, och ständerna anhöllo om förordnande af en kommitté af sakkunnige personer, för att afgifva yttrande och förslag, huru vida och på hvad sätt en sådan förändring uti styrelseverkens och förvaltningsmyndigheternas organisation skulle kunna åstadkommas, som, i öfverensstämmelse med de grunder hvarpå departementsstyrelsen hvilat, beredde en dylik organisations närmare samband med statsdepartementen, äfven som möjligaste enkelhet i ärendenas behandling, som vore förenligt med nödig säkerhet. Denna kommitté afgaf i maj 1859 sitt vidlyftiga och med stor omsorg utarbetade betänkande.

Då vi emellertid vid detta tillfälle endast hafva för ögonen den reform som angår de penningeförvaltande verken, kunna vi förbigå kommitténs yttrande i öfrigt och inskränka oss till den erinran, att kommitténs förslag gick ut derpå, att ärendena, så vidt möjligt vore, skulle fördelas så, att hvar förvaltningsverk blefve utslutande tillhörigt det statsdepartement, hvarunder det lyder, dock att vissa förvaltningsverk, såsom arméförvaltningen, hvilken trädte i stället för det gamla krigskollegium och förvaltningen af salpeterärendena, äfven som förvaltningen af sjöärendena, kammarkollegium, statskontoret, kommerskollegium, kammarrätten och öfriga större embetsverk, till ett antal af 22, skulle kvarstå sjelfständiga, utan annat sammanhang med statsdepartementen än det ofvan nämnda. Den hufvudsakligaste tillämpning, som komitténs förslag erhö, afsåg arméförvaltningen, dock med den inskränkning att detta kollegium fick bibehålla värden af arméns bostäder, hvilken efter kommitténs förslag skulle öfverflyttas till kammarkollegium. Vid den första riksdagen efter 1866 års riksdagsordning upptogs frågan å nyo, och följande riksdag eller 1868, tillsattes åter ett särskildt utskott, på grund af hvars hemställd riksdagen anhöll att kongl. maj:t ville bland

annat taga i öfvervägande, om icke, till åstadkommande af besparing samt större enkelhet och reda i förvaltningen, vissa förvaltaende, centrala embetsverk må kunna sammanslås, samt särskildt statens förvaltning må kunna så ordnas, att den på flere embetsverk fördelade värden om statens fonder, kassor och fastigheter sammanføres, för hvardera af dessa slag för sig, till en gemensam förvaltning, *med jemväl fästadt afseende derpå, att statsverkets tillstånd i dess helhet må kunna, när så erfordras, med lätthet öfverskådas.*

Med anledning af denna riksdagens skrifvelse infordrade regeringen statskontorets utlåtande, som afgafs den 31 dec. 1869. Med god ordning och en riktig beskattningsprincip, heter det deri, öfverensstämmer ostridigt, att statens samtliga intrader, eller alla sådana skattebidrag som afse allmänna för hela riket gemensamma föremål, ingå till statens kassa för att sedermera derifrån disponeras i enlighet med gifna föreskrifter. Ett af de väsentliga fel, hvaraf den nuvarande organisationen af statens kassaförvaltning lider, består deri att hufvudförvaltningen besörjes af två särskilda verk, nemligen stats- och riksgäldskontoren. Vål hade 1823 års riksdag, som uttalat den åsigten att all kronans uppörd borde ingå till statsverkets kassor, der ifrån undantagit de till riksgäldskontoret inslytande bevillningsmedlen, men deremot hade det då för reglering af statens särskilda styrelseverk tillsatta särskilda utskottet, hvars förslag i afseende på ordnande af statens penningväsende sedermera blifvit i många fall antagna, auset att hela kronouppbörden, bevillningsmedlen deruti inbegripna, borde ingå till ett enda statens centralverk, en åsigt som äfven efter det nya representationsskickets införande börjat göra sig gällande hos riksdagen, hvilken år 1868, såsom ett första steg till hela penningförvaltningens förläggande till ett enda embetsverk, beslöt att befattningen med åtskilliga af de extra anslag, som dittills blifvit anvisade att utgå från riksgäldskontoret, nu mera skulle öfvertagas af statskontoret. Utom det, att riksgäldskontorets bestyr med en del af statens inkomster och utgifter, så som redan blifvit erinradt, icke kan i principen godkännas, förtjenar äfven att erinras att, genom detta bestyr, förvaltningskostnaden

ökas, redovisningsbesväret fördubblas och öfversigten af statsverkets penningställning försvåras.

Enligt statskontorets åsigt borde riksgäldskontorets verksamhet inskränkas till sin egentliga bestämmelse, -som är att ombesörja likviden af statens gäld, med bibehållande derjemte af åliggandet att förvalta representationens ekonomiska angelägenheter under och mellan riksdagarne, men deremot borde till statskontoret öfverflyttas dess nu varande befattning, ej mindre med att emottaga och redovisa den allmänna bevillningen och öfriga upp- bördsmedel som nu ingå till riksgäldskontoret, än äfven befattningen med den återstående delen af extra statsregleringen, eller de statsutgifter hvilka i form, dels af lån, dels af anslag anvisades till hamnbyggnader, kanaler eller andra vattenkommunikationer. väganläggningar o. s. v. I öfverensstämmelse dermed föreslog statskontoret att den nu till riksgäldskontoret ingående allmänna bevillningen och öfriga upp- börderna, skulle i stället levereras till statskontoret, för att af detta embetsverk i likhet med statsmedlen i allmänhet förvaltas, äfven som att den riksgäldskontoret ännu tillhörande befattningen med en del af de till extra statsregleringen hörande utgifterna likaledes skulle af statskontoret öfver- tagas.

Mot slutet af förslidet är utfärdade kongl. maj:t föreskrift, bland annat derom, att åtskilliga af de fonder, till ett kapitalbe- lopp af mer än tre millioner riksdaler, hvilka hittills tillhört arméförvaltningen, skulle öfverflyttas till statskontoret, för att der framdeles förvaltas; och kongl. maj:t infordrade samtidigt utlåtande af fullmäk- tige i riksgäldskontoret, rörande verkställ- barheten och lämpligheten af de förslag statskontoret afgifvit. Fullmäktige afläto, i anledning häraf, en underdånig skrifvel- se, hvori förklarades, att de nu ansåge sig endast böra uttala den åsigten, att om en sådan förändring, som den af statskontoret i fråga satta, skulle blifva af regering och riksdag beslutad, något hinder mot verk- ställigheten deraf från riksgäldskontorets sida icke syntes fullmäktige kunna uppstå. Hvad åter lämpligheten anginge, fordrades för dess bedömande bland annat att noga afväga de fördelar som kunde härflyta af förslaget och de olägenheter, härrörande

från behovet af förändringar, i ett eller annat af de förvaltaende verkens organisa- tion och tjenstemannapersonal, som deraf möjligen kunde blifva en nödvändig följd, hvarom dock fullmäktige, i sakens närva- rande skick, icke vore i tillfälle att yttra sig.

I det utdrag af protokollet öfver finans- ärenden som åtföljde den kongl. proposi- tionen angående statsverkets tillstånd och behof, yttrade departementschefen att han för sin del var lika med statskontoret öf- vertygad om olämpligheten deraf att de allmänna skattebidragen ingå till tvenne, särskilda hufvudkontor, hvarigenom en dub- bel redovisningsskyldighet ålägges samtliga landtränterier. Hr statsrådet ansåg der- före, att det skulle vara ett viktigt steg till befrämjande af den förenkling i sta- tens drätsel, som riksdagen åsyftat, om det bestämdes att jemväl den del af stats- intraderna, som nu ingår till riksgäldskon- toret, skulle till statskontoret levereras, och all skatteuppbörd inför detta kontor redo- visas, hvaremot det bestyr, med lån för jernvägar, kanaler, och andra allmänna ar- beten, jemte derå inflytande återbetalnin- gar, hvilket nu tillhör riksgäldskontoret, syntes honom kunna vid nämnda verk bi- behållas; och hade han all anledning att an- taga, att om den i fråga satta öfverflytt- ningen blefve sålunda begränsad, skulle den kunna verkställas, utan att *i följd der- af* någon nämnvärd förändring i statskon- torets organisation eller tjenstepersonal er- fordrades. Då emellertid riksgäldskontoret är ett riksdagens verk, som med dit an- slagna medel står under riksdagens styrelse, inseende och förvaltning, så hade departe- mentschefen, innan den ytterligare utred- ning af ämnet försiggått, som endast af riksdagen kan åstadkommas, icke funnit sig, vid beräkningen af statsverkets inkom- ster, böra tillstyrka kongl. maj:t upptagan- det af några bland de till riksgäldskonto- ret ingående intraderna, utan hemstälde endast, att det skulle till riksdagens pröf- ning öfverlemnas, huru vida det icke skulle vara lämpligt, att de nu till riksgäldskon- toret ingående statsintraderna, nemligen allmänna bevillningen, kortstämplingsafgif- ten, skatteräts- och ekeskogsmedlen samt dertill hörande observationsmedel hädan- efter inginge till statskontoret, och skulle i sådant fall skatterätt- och ekeskogsmed-

len ingå i de extra uppbördsmedlen, kortstämpningsafgiften upptagas bland de extra ordinarie inkomsterna, liksom kortstämpningsomkostnaderna och vissa inrättningars andelar af denna inkomst bland utgifterna under sjunde hufvudtiteln, samt sjelfva stämplingen besörjas af statskontoret; men att allmänna bevillningen borde, i mån af ingång och oberoende af andra liqvider mellan de båda verken, af statskontoret öfverlemnas till riksgäldskontoret, under hvars inkomster den således skulle fortfarande upptagas och beräknas. I enlighet härmed blef också propositionen till riksdagen afgifven.

Utom regeringen hade också en enskild motionär i Andra Kammaren upptagit frågan i ännu något större utsträckning, nemligen så att icke blott allmänna bevillningen, utan äfven uppbörden af räntor och amorteringar på sådana lån, som utlemnas till sjösänkningar, odlingar, kanaler och jernvägar, skulle öfverflyttas till statskontoret till lättnad för de lägre uppbördsverken, hvilka måste insända sin uppbörd delvis till statskontoret och delvis till riksgäldskontoret, hvarjemte granskningen af uppgörelser och säkerheter för sådana fall äfven borde tilläggas statskontoret. Såsom motiv för detta förslag anförde motionären, att i fråga om anslag till väganläggning, vägförbättringar, rensningar af vattenleder, mindre hamn- och brobyggnader m. m. samt myrutedikningar och vattenaf-tappningar till minskande af frostländighet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avslutar kontrakt med dem som utföra arbetet och underrättar riksgäldskontoret om de fastställda villkoren och tiderna för anslags utbetalning. På samma sätt tillgår med lån för vattenaf-tappningar och odlingsföretag, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avslutar kontraktet, men riksgäldskontoret uträknar räntan för den tid, under hvilken lånet med stadgad procentall skall återbetalas, hvilken uträkning derefter tillställes vederbörande landshöfdingembete, som fördelar betalningsskyldigheten på intressenterna hvilka, enligt utfärdad debetsedel vid uppbördsstämma, inbetala beloppet till kronobetjeningen; från kronofogden går det vidare till landträteriet och derifrån, allt i sällskap med allmänna bevillningen, till riksgäldskontoret. På samma sätt förfäres med lån till städer

och myndigheter, samt till enskilda jernvägsbolag. Det kan icke nekas att om hela detta bestyr öfverflyttades till statskontoret, skulle detta embetsverk endast behöfva en obetydlig tillökning i personal, hvaremot i riksgäldskontoret flere befattningar skulle kunna indragas, på samma gång som arbetet i landträterierna förenklares och för minskades, samt tiden för avslutandet af rikshufvudboken skulle kunna med minst ett halft år förkortas.

Statsutskottet hade således två förslag, det ena regeringens, afseende att låta allmänna bevillningen först ingå till statskontoret, för att sedan öfverlemnas till riksgäldskontoret, det andra, en enskild motion, åsyftande att åt riksgäldskontoret icke kvarlemna någon annan befattning än den med statsskulden och det lilla bestyret med riksdagens egen ekonomi emellan dess sammanträden. Utskottet infortrade i anledning häraf yttrande af fullmäktige i riksgäldskontoret, hvilka å sin sida åter infortrade yttrande af kommissariatet. Det senare erinrade om huru, vid 1850 och 1851 års riksdag, den vid flere föregående riksmöten behandlade frågan om att till statskontoret öfverflytta uppbörden af både allmänna bevillningen och öfriga till riksgäldskontoret ingående statsinkomster, blef åter upptagen, ehuru den då förföll. Vid samma riksdag hade det blifvit föreslaget, att omreglera riksgäldskontoret och de dithörande förvaltningsbestyren; riksgäldskontorets fullmäktige afgävo deröfver sitt betänkande till rikets ständer och yttrade deri bland annat den åsigten, »att den allmänna bevillningens jemte öfriga till riksgäldskontorets anslagna fonders öfverflyttning till statskontoret skulle medföra, icke allenast en betydlig förenkling af riksgäldskontorets organisation, — enär den del af förvaltningen som afser den dagliga kontrollen öfver uppbörden och redovisningen derigenom kunde upphöra, — utan äfven besparing i förvaltningskostnaderna på det hela, genom enkelhet och reda i afseende på uppbörds- och redovisningsväsendet, samt dertill minska landtstats-tjenstemännens göromål, och underlätta öfversigten af statsverkets tillstånd och behof». Som emellertid de vid föregående riksdagar väckta förslagen rörande riksgäldskontoret voro sins emellan stridiga, i det somliga gingo ut på att vida ut-

sträcka detta verks befogenhet, andra att i hög grad inskränka det, ansågo sig fullmäktige icke befogade att då å nyo väcka dessa frågor. Det ansågs också att 68 § regeringsformen då lade hinder i vägen för en öfverflyttning från riksgäldskontoret af allmänna bevillningen, en åsigt som emellertid den nya riksdagen icke vidblifvit.

Statsutskottet vid sistledne riksdag lemna en intressant öfversigt af åsigtterna om bevillningen från äldre tider. Denna utskyld kan vara af två slag, nemligen antingen en sådan som afser att fylla statsverkets behof, eller en som, *om det skulle behövas*, skulle gifva medel till betalande af rikets gäld. Går man tillbaka till tiden före riksgäldskontorets inrättande år 1789, så finner man att en sådan dubbel uppfattning af bevillningens ändamål gjort sig gällande allt ifrån frihetstidens början. Ständerna 1719 åtog sig, på en och samma dag, nemligen den 22 maj, en dubbel bevillning, den ena för de allmänna statsbehofven, den andra till gälds afbetalning eller den s. k. »lön- och betalningsafgiften», hvilken helt och hållet anvisades till disposition af det samma år inrättade Rikets Ständers kontor. Detta kontor upphörde 1765, och dess göromål öfverflyttades på statskontoret, men 13 år derefter inrättades »kongl. riksgäldsdirectionen», som mottog bevillningen för gälden, hvaremot bevillningen för statsbehofven fortfarande ingick till statskontoret. Men då 1789 statsskulden stigit till det höga belopp, att utgifterna för den samma icke längre kunde bestridas med de dertill af ålder anslagna medlen, fann man nödigt att inrätta ett särskildt förvaltningsverk under ständernas egen styrelse, och detta blef uppkomsten till riksgäldskontoret. Det anvisades, förutom de nyssnämnda, till riksskuldens betalning anslagna medlen, en särskild bevillning af 70 tunnor guld utöfver den bevillning af omkring 12 tunnor guld, hvilken utgått till de vanliga statsbehofven och följaktligen blifvit levererad till statskontoret. För att förenkla uppbördens beslöts att båda bevillningarna skulle ingå till riksgäldskontoret, hvarifrån statskontoret skulle mottaga den som var afsedd för fyllande af statsbehofven, men i öfrigt fortfor riksgäldskontoret att uteslutande besörja de göromål som stodo i sammanhang med riksskulden.

På statsutskottets förslag fattade riksdagen ett beslut, som ligger ungefär midt emellan regeringens och den enskilda motionärens förslag. Riksdagen fann för sin del icke något hinder möta för bevillningens ingående direkt till statskontoret, utan den af regeringen föreslagna omvägen, »hvarigenom blott skulle föranledas onödiga remisser och deraf orsakad öfverflödigt bokföring så väl hos stats- som riksgäldskontoret». Vidare fann den att ifall uppbördens af de två första bevillningsartiklarne öfverflyttades till statskontoret, så borde också den tredje kunna göra dem sällskap, och när kortstämplingsafgiften uppföres bland statsverkets extra ordinarie inkomster, så följer deraf också att försäljningen af kortkonvolut och tillhandahållande af stämpelremisor uppdragas åt statskontoret. Mot öfverflyttningen af skatterätts- och ekeskogsmedlen, har riksdagen icke funnit något att erinra. Den har således, med hufvudsakligt godkännande af det kongl. förslaget, beslutat att hela bevillningen jemte de nyssnämnda medlen skall från och med nästa års början ingå till statskontoret, att af detta embetsverk, i likhet med statsmedlen i allmänhet, förvaltas och redovisas.

I denna sak voro kamrarna ense. Men icke så i en annan punkt, hvari Första Kammaren enligt statsutskottets hemställan beslöt, att af riksgäldskontorets fordringar endast sådana som tillkommit, dels för vissa landshöfdingeaccord, dels till vattenaftappingar för beredande af odlingsföretag, skulle till det belopp dessa fordringar vid 1873 års slut uppgå, öfverlemnas till statskontoret, jemte de fordringsbevis och säkerhetshandlingar på hvilka de grunda sig, hvarefter statskontoret skulle öfvertaga den riksgäldskontoret förut åliggande befattningen med dessa låns bevakande och redovisning. Andra Kammaren hade i enlighet med motionärens förslag beslutat att samtliga lån som blifvit för hvarjehanda ändamål från riksgäldskontoret utlemnade, skulle öfverföras på statskontoret, samt att alla de anslag och lån som under innevarande och kommande riksdagar anvisas, skola utbetalas från statskontoret, med förbindelse för detta verk att vaka deröfver, att de för statsbidragens tillgodonjutande föreskrifna vilkoren behörigen iakttagas. De i fråga varande lånen, hvilka efter Första Kammarens beslut icke skulle öfverföras på stats-

kontoret, utgöra något mer än 18 millioner riksdaler och hafva till allra största delen utgått af sådana medel som blifvit af riksgäldskontoret för statens räkning upplånade, hvarföre det icke heller kunde anses olämpligt att ränte- och kapitalafbetalningar på dessa lån fortfarande ingå till det verk som har bestyret med statsskulden, och hvars tjänstemän äro vana vid dessa göromål. Vid den gemensamma voteringen utföll ett öfvervägande antal röster äfven i Andra Kammaren för statsutskottets förslag. Vidare beslöts att alla de anslag utan återbetalningsskyldighet som under detta år och af kommande riksdagar anvisas till anläggningar och förbättringar af vägar, broar, hamnar, kanaler och andra vattenkommunikationer samt sjösänkningar och andra vattenaf tappningsföretag, äfven som lån försistnämnda slags företag, hvilkas återbetalning bör verkställas i sammanhang med kronoutskylderna, skola utbetalas från statskontoret, med förbindelse för detta verk att vaka öfver uppfyllande af de för statsbidragens åtnjutande föreskrifna villkoren. Första Kammaren hade bifallit och Andra Kammaren afslagit denna punkt. Vid samfödd votering funnos emellertid i Andra Kammaren endast 26 röster för afslag, men ingen i den Första.

Statutskottet hade också föreslagit och Första Kammaren bifallit att riksdagen skulle i underdänig skrifvelse anhålla det kongl. maj:t ville taga under nådigt öfvervägande, huru vida icke det vore lämpligt samt ledande till minskning i förvaltningsbestyren, och deraf föranledda omkostnader, om de under statskontoret ställda fondernas räntebärande tillgångar öfverlemnades till riksgäldskontoret mot förbindelse för detta verk, dels att i utbyte lemna statskontoret svenska statens obligationer, dels att framdeles tid efter annan, i den mån sådant till förräntande af fondernas tillgångar erfordras, mot kontant betalning tillhandahålla statskontoret dylika obligationer; samt att kongl. maj:t ville till näst kommande riksdag göra den framställning i ämnet, hvartill omständigheterna kunna finnas föranledda. Anledningen härtill fanns i den kongl. föreskriften om sammanförandet i statskontoret af de ofvan nämnda, till arméförvaltningen hörande fonderna, hvilka såsom vi sett uppgå till öfver 3 millioner rdr. Då dessa fonder, liksom öfriga under statskontorets för-

valtning ställda fonder, till större delen bestå af utlånta penningar, så måste bestyret med dessa tillgångars fruktbargörande och bokförande förorsaka statskontoret betydligt ökade göromål. Ej heller kunde det anses tillhöra statskontorets egentliga verksamhet, att hafva bestyr med utlåning af statens medel, utan kunde denna lämpligast anförtros åt riksgäldskontoret. Om riksgäldskontoret öfverlemnade motsvarande statsobligationer, blefve i alla fall statsverkets disposition öfver sjelfva fonderna oförkränt, på samma gång som en betydlig besparing i förvaltningskostnaderna skulle vinnas. Andra Kammaren, som ansåg, att riksgäldskontorets verksamhet skulle derigenom föras från sin egentliga och ursprungliga bestämelse, samt dessutom för denna gång ådagalade en sällsynt djup respekt för kongl. maj:ts förut omtalade anordning med arméförvaltningens fonder, afslog förslaget, hvar igenom saken förföll. Deremot biföllo båda Kamrarna statutskottets hemställan att ett belopp, motsvarande de extra anslag för åtskilliga föremål, som blifvit af föregående riksdagar anvisade, men ännu vid detta års slut äro i riksgäldskontoret innestående, bör från och med nästa års början utbetalas från riksgäldskontoret till statskontoret, med förbindelse för det senare att i enlighet med de föreskrifter, som äro eller framdeles blifva meddelade, verkställa medlens utbetalning i stadgad ordning.

Vi kunna knappast beklaga att förslaget om fondernas öfverflyttande på riksgäldskontoret blef förkastadt. Vi gilla obetingadt den tanken, att de förvaltande verken icke böra vara några bankdirektioner, som hafva att granska gravationsbevis och nagelfara med taxeringsvärden eller bedöma enskilda personers antaglighet såsom löftesmän för låntagna offentliga medel. Alla offentliga fonder böra enligt vår tanke, i den mån sådant utan men för rörelsen kan ske, förvandlas till statspapper, men det är ingen omöjlighet för statskontoret att köpa sådana af riksgäldskontoret, och sedan de enskilda reverserna en gång äro förvisade ur kassorna samt ersatta med obligationer, lära förvaltning och bokföring icke vidare göra mycket bekymmer.

Vi hafva med en viss omständlighet behandlat frågan om bevillingens öfverflyttning till statskontoret, dels derföre att den är så gammal — man har ju under mer

än ett halft sekel arbetat på denna till utseendet simpla sak och endast med små steg närmat sig målet — dels derföre att den visar i hvilken riktning reformen skall verkställas för att gifva åt statsförvaltningen den affärsmessighet och öfverskådlighet som staten i våra dagar icke kan umbära mer än den enskilde. Det återstår ännu

mycket att göra i detta afseende, men det gör mindre att vägen är lång, endast kossan är klart bestämd.

I afseende på de öfriga frågorna som sammanhånga med den önskade reformen af styrelseverken, har sedan 1868 ingen ting egentligt blifvit uträttadt.

Litteratur.

Memoirs of Count Montalembert, peer of France, deputy for the departement of Doubs, by Mrs. Oliphant. 2 vols. Edinburgh and London 1872.

The Quarterly Review. April 1873.

Eloge de Charles Comte Montalembert, prononcé devant l'Académie Française le 4 Avril 1873 par Henri Eugène Philippe Louis d'Orléans, duc d'Aumale.

En lefnadsbild sådan som grefve Montalemberts är väl värd att i några få drag tecknas, om också hans namn icke mer, såsom förr, fyller främmande och inländska tidningar. Han var en sann fransk ädling af den typ, som numera är sällsynt och som snart nog torde vara alldeles utgången. Den, som läst lord Balver Lyttons sista snillrika roman, *The Parisians*, hvars publikation ännu fortgår i *Blackwood's Magazine*, återfinner utan möda denna samma typ i karakteren af Marquis de Rochebriant. En af Montalemberts engelska vänner yttrade en gång om honom dessa ord: »jag afundas denne unge man, icke för hans ungdom, ej heller för hans rykte, icke ens för hans sköna hustru, men för hans tro.» Han synes tro på något, och det är detta som gör en man verkligen lycklig! Montalembert trodde på friheten, den politiska och den religiösa, men detta höga frihetsideal hade för honom sammansmält med den katolska kyrkan, den heliga, felfria och allena saliggörande. Hade hans lefnad infallit fem eller sexhundra år tidigare, skulle han hafva varit en af dessa riddare utan fruktan och svek, hvilka mot Österlandets otrogna kämpade för det heliga korset, och bland hvilka hans förfäder intogo framstående platser. Men hans födelse inföll på en tid, då hans medfödda romantik icke fick yttra sig i krigiska bragder, men så mycket lifligare framträdde i oförskräckt tillgifvenhet för hvad

han ansåg rätt, en hängifvenhet för på en gång chartan och påfvedömet, som gränsade till fanatism. Han var en ultramontan, men äfven såsom sådan en verklig personifikation af redligheten. Det fanns i hans ärliga natur icke en skytt af bigotteri, han hatade ofördragsamhet och afskydde förföljelse. Allt hvad han för kyrkan fordrade af den världsliga makten var frihet, ty kyrkan — sådan var hans fasta öfvertygelse — kunde endast blomstra och bära frukt i en atmosfär af full frihet, medan å andra sidan den medborgerliga friheten efter hans tanke aldrig var tryggare än i skuggan af hennes mäktiga krona.

Charles Forbes de Tryon grefve af Montalembert, född i London den 15 maj 1810, härstammade från en gammal fransk familj, som ledde sina anor tillbaka till korstågen. Många af hans förfäder hafva såsom krigare vunnit ett namn i Frankrikes historia. Hans farfar tjenade som emigrant under Condé, men öfvergick sedan i engelsk tjenst. Hans morfar var en ostindisk köpman, James Forbes, och många drag i hans karakter tyda på ett skotskt ursprung. Hans fader hade tjenat vid brittiska arméen i Indien och gjorde der sannolikt den första bekantskapen med sin blifvande svärfader. Genom en lycklig slump blef han den förste som till Ludvig XVIII öfverförde underrättelsen om Napoleons afsägelse, och blef sedermera lämpligen belönad för sitt nit och sin trohet genom utnämningen till pair af Frankrike och franskt sändebud i Stuttgart.

Man får antaga, att den skotska modren var lika mycket upptagen af den tidens politiska rörelser och intriger, som hennes franske make, ty redan då han var femton månader gammal öfverlemnade hon sin lilla Char-

les åt farfaderns vård, hvilken omfattade honom med en gränslös ömhet och behöll honom hos sig till sin död, då han återvände till föräldrarna. Dessa voro då bosatta i Paris, hvarest han uppfostrades tillsammans med en yngre broder Arthur och systemen Elise. De första spåren af hans andliga utveckling träffas i en dagbok, hvilken han började att föra redan vid 13 års ålder och med få afbrott fortsatte intill slutet af sitt lif. Dessa barnsliga anteckningar vittna om förvånande allvar och brådmogenhet: han var redan såsom barn en filosof och en politiker. Mer än en redogörelse för tidens sällskapsnöjen slutar med anmärkningen, »åter en förlorad dag, liksom så många andra.» En gång hade han affordrat sin lilla broder ett löfte om evig trohet mot chartan, och denne, halft förvirrad, halft förskräckt, frågade honom med protesterande min: »men chartan, hvad är det för slag?» Charles visste ganska väl hvad Chartan var, ty i september 1824 finnes en anteckning, att Ludvig XVIII hade affidit efter en långvarig sjukdom, hvilken han bar med »en hjeltmodig ståndaktighet, värdig den höge upphofsmanen till la Charte constitutionelle.»

Vid 14 års ålder sattes han efter den franska seden i ett collège, der han jemte de regelbundna skolstudierna sysselsatte sig med en högst omfattande och mångfaldig läsning. Det synes af hans dagbok att han bland annat med uppmärksamhet och intresse studerade Shakespear, och vid 15 års ålder antecknade den blifvande författaren till *De l'avenir politique de l'Angleterre*, med anledning af ett verk öfver den engelska statsförfattningen, som han nyss förut studerat: »Få arbeten hafva gjort ett så djupt intryck på mig som detta; det har öfvertygat mig om hvad jag redan länge misstänkt, att det engelska folket är det första i världen.»

Under sina skoldagar i collège Sainte-Barbe, der han inträdde vid 16 och hvarifrån han utgick vid 19 års ålder, hade han knutit några af dessa barnsliga vänskapsförbindelser, hvilka stundom hos framstående män spela en ganska stor rol och räcka för hela lifvet. Så hade han, bland några af sina jemnåriga, stiftat ett slags politiskt religiöst förbund, hvars medlemmar genom en högtidlig urkund förpligtade sig, inför Gud och hvarandra, till att

efter bästa förmåga tjena sitt land och helga sitt lif åt Guds och frihetens sak. Sjelfva urkunden var uppsatt af Montalembert, som yrkade att de skulle underskrifva den med sitt blod, hvaremot en af de lugnare och mindre hänfödda ynglingarne invände, att en åderlåtning för sådant ändamål icke synnerligt liknade det blod, som för en stor sak utgöts på slagfältet; också blefvo underskrifterna på vanligt prosaiskt sätt tecknade med bläck. Han var då omkring 17 år, och vid samma tid nedskref han i sin dagbok denna fras: »Gud och friheten äro de två förnämsta driffjedrarne i min tillvaro; att sammanknyta verkningarna af dem båda skall blifva mitt liffs mål.» Framför dessa ord skref han många år senare med rödt bläck ordet: »redan!!» Det var liksom ett erkännande i mognare år, att den princip, som utgjorde ledstjärnan för hans lif, redan tidigt vaknat i hans medvetande. Följande året antecknar han, att han fast beslutit skriva ett stort verk öfver kristendomens historia och filosofi, och att, för att kunna fullborda denna stora föresats, icke mera spilla någon tid på sitt eget århundrades filosofi och historia. Äfven denna anteckning har i en senare period af hans lif blifvit försedd med tre röda utropstecken. För öfrigt finna vi uttryck af skollifvets tvång och inskränkthet, planer för framtiden, sådana som endast ett varmt och rikt sinne kan utkasta dem, reflexioner öfver dagspolitiken och ett omdöme om förhandlingarna uti pairskammaren, »att de voro förfärligt medelmåttiga.» Men ändå lemnade han med saknad Sainte-Barbe och sina dervarande kamrater; han bäfvade utan tvifvel, liksom hvart allvarligt ynglingssinne, för det ansvar, som öppnade sig för honom i det verkliga lifvet, öfver hvars djupa ändamålslöshet adertonåringen ofta hördes beklaga sig. »Jag blir gammal» — je me fais vieux — skriver han; långt ifrån att längta efter den frihet, som utan tvifvel hägrade för de flesta kamraternas inbillning, kände han sig nedstämd och hopplös. Höga ideal af mäktigt fosterlandskärlek och politisk storhet stodo för hans själs öga, men man finner icke hos honom det spänstiga hopp och den sjelftillit, som vanligen tillhöra mindre rikt utrustade naturer. I detta lynne begaf han sig på färd till nordn, för att i Stockholm uppsöka sin fader, hvilken der blifvit an-

stald som fransk minister under de senaste åren af tjugotalet.

I de skrifter, som ligga framför oss, förekomma några lifliga skildringar af det högre sällskapslifvet i vår hufvudstad vid denna tidpunkt. Det beskrives såsom förfinadt, glädtigt, upprymdt och litet tanklöst, såsom alltid och öfver allt är förhållandet, när stora politiska katastrofer äro i antågande. Aldrig har lyxen, öfverdådet och hungern efter njutningar varit större än nyss före stora politiska brytningar, och Julirevolutionen kastade redan då sina skuggor framför sig. Den unge fransmannen mottogs med öppna armar i dessa glada sällskapskretsar, der han endast med möda förmåddes aflägga sin stelhet och slutenhet, och det dröjde länge innan hans, i grunden öppna och älskvärda natur, kunde göra sig gällande. Han berättar, hvilket slag det var för hans egenkärlek, när en af den högre societetens mest framstående damer, grefvinnan af Ugglas, en gång anförtrodde honom, att han förekommit henne »pedantisk och högragen» — en dyrbar lärdom, skriver han i sin dagbok — som jag sannolikt icke snart kommer att förgäta. Tafattheten och skyggheten bortarbetades emellertid småningom under älskvärda lärarinnors vänliga ledning; han berättar, huru han en gång låtit öfvertala sig att deltaga i repetitionerna till en karakterskadrilj, »hvilken», säger han, »vi hade den narraktigheten att vilja uppföra på en bal i franska ministerhotellet inför konungen och drottningen. Allt gick lyckligt och väl,» tillägger han med en känsla af blandad blygsel och själfbelåtenhet. Bland bekanta Stockholmspersonligheter finnes äfven den nyss bortgångne Studachs namn. »Jag har gjort en dyrbar bekantskap här,» skriver han, »som på samma gång är en filosof och som tror, att man kan komma till tron genom kunskapen.» Hans egen entusiastiska natur var emellertid föga fallen för filosofiska studier; deduktionens väg var honom för lång och han sökte på den genare intuitionens bana komma till medvetande om de guddomliga sanningarna.

Omsorgen om dotterns vacklande helsa tvång familjen att efter ett par års uppehåll i Stockholm söka ett blidare klimat, men det var för sent, och de hade icke hunnit längre än till Besançon, när hon nåddes af döden. För Montalembert var

förlusten af den älskade systemen ett grymt slag, och det dröjde många månader innan han lyckades göra sig till herre öfver sin sorg. Han skulle nu bestämma sin lefnadsbana, men han stod ovisst och oförmögen att göra ett val. Den ena stunden var han färdig att låta viga sig till prest, den andra började han studera lagfarenhet och en gång fick han det infallet att som simpel soldat gå till arméen i Algier. Men den krigiska hänförelsen förflygtigades snart, och en af hans vänner har från denna tid antecknat ett yttrande efter honom som fått en viss berömmelse: »Jag är den förste i min stam, som endast krigat med pennan, men hon skall i sin ordning i min hand blifva ett svärd.» Hon blef det också. Kort derpå öppnade Montalembert sin lysande skriftställarebana med en artikel om Sverige i *Revue française*, hvilken tidskrift då utgafs af Guizot. Detta förstlingsbidrag mottogs dock endast med det vilkoret, att det skulle förkortas till hälften, och detta hårda offer för en ung författares fåfänga aflockade honom ett uttryck af förtviflan. »Ännu en illusion förlorad,» skriver han derom i sin dagbok. Men Guizot, som ändå fann artikeln för lång, strök obarmhertigt ut ytterligare en stor del af kompositionen, deribland just de ställen, hvilka författaren själf ansåg såsom det bästa, särdeles en spirituellt teckning af Sveriges då varande konung. Se här ett drag, som är betecknande för Carl Johan. »Han sade min fader,» skriver Montalembert, »att han ännu alltjemt betraktade sig såsom Carl X:s naturliga undersäte, och att han, om någonsin denne monark behöfde hans arm, skulle öfverlemna sin tron åt sin son och skynda att såsom simpel soldat bjuda sitt svärd åt sin inhemske suverän.» Kort derefter skref han för en annan tidskrift en artikel om Irland, och från denna tid finna vi honom erkänd såsom confrère af den tidens framstående litteratörer, Victor Hugo, Sainte Beuve och Lamartine.

När Julirevolutionen utbröt, befann sig Montalembert i London; i första hänförelsen för chartan och den konstitutionella friheten var han böjd att helsa den såsom en »sublim seger», men det dröjde icke länge innan hans entusiasm afkyldes, och han hade knappast tillbragt några få dagar i Paris, förrän han, med hjertat fullt af bekymmer för kyrkans och frihetens sak, åter-

vände till England i afsigt att aflägga sitt länge tillämnade besök hos »Irlands befriare», den store agitatorn O'Connel. Vi behöfva knappast säga, att denna bekantskap förstörde ännu en af hans illusioner. Han fann icke den politiska och sedliga storhet som han sökte, men utan tvifvel var besöket på den gröna ön icke utan allt inflytande på hans framtid. Han medförde derifrån tanken på det religiöst politiska förbund, som han kort derpå ingick med Lamennais och Lacordaire.

Vi anse det icke nödvändigt, äfven om vårt utrymme tillåte det, att närmare karaktisera dessa båda män, af hvilka den förre en gång af påfven förklarades för den siste kyrkofadren, erhöll anbudet af en kardinalshatt, såg sitt porträtt uphängdt bland utvalda helgon i den helige fadrens kabinett, och slutade med att som en arg radikal ådraga sig kyrkans förbannelse. Den senare åter, från början en otrogen och deist, såsom hela den tidens ungdom, uppfostrad i en juristskola, der han insöp liberala grundsatser, ingick i följd af en plötslig och hemlighetsfull ingifvelse, utan all yttre anledning, i ett prestseminarium och slutade såsom dominikanermunk, sträng bättringspredikant och loftalare af den spanska inquisitionen. Till dessa män slöt sig Montalembert med afsigt att reformera den heliga katolska kyrkan och ställa henne på en alldeles ny grund. För detta ändamål uppsattes i slutet af 1830 den ryktbara tidningen *L'Avenir* och en skola inrättades, utan att dess grundläggare stälde sig statens anordningar till efterrättelse, ty undervisningen var den tiden ofri, kyrkans presterskap så förhatligt att dess medlemmar knappast vågade visa sig på hufvudstadens gator och julimonarkiens beprisdade liberalism bestod deruti, att hvarje medborgare hade full frihet att utföra vanliga oskyldiga handlingar, endast han på förhand försäkrat sig om polisens tillåtelse. Skolan sprängdes redan på andra dagen af sin tillvaro, trots Lacordaires energiska protester, af en poliskonstapel, och ett åtal anställdes mot Montalembert inför paireskammaren, af hvilken han, genom sin faders nyss förut inträffade död, blifvit medlem. Han fälldes till 100 francs böter. Med tidningen gick det icke bättre och den var utsatt för ständiga förföljelser, men det var de tre männens stolthet och glädje

att förföljas, att i bildlig bemärkelse fängslas såsom Paulus och stenas såsom Stefanus, och de kunde säga med den spirituella franska damen: »Oh, l'heureux temps, quand j'étais si malheureuse!» — Aek sälla tid då jag var så djupt olycklig! — Men de sälla dagarne togo ett snart slut, deras små tillgångar voro i det närmaste uttömda, så att de icke kunde upprätthålla tidningen, hvilken invecklat sig i en häftig polemik med det gallikanska presterskapet, och slutligen sågo sig upphofsmännen till den nykatolska rörelsen nödsakade att vädja till den heliga stolen, som i alla tider förträffligt förstått att betjena sig af svärmares entusiasmer, men alltid varit försigtig nog att aldrig taga deras parti längre än den funnit öfverensstämmande med sina syften. Påfven tog mycket väl emot utgifvarne af *L'Avenir*, men förklarade dem på samma gång, att de handlade på eget ansvar, och förklarade till och med sitt missbehag dermed, att de upprörde farliga kontroverser. Tre år efter den misslyckade expeditionen utgaf Lamennais sin beryktade bok: *Paroles d'un croyant*, en vild, halfsocialistisk diatrib mot religion och samhälle, mer än tillräcklig att spränga föreningen. Det vore orätt att föreställa sig, att Montalemberts varma sinne kunde fullt upptagas af den religiösa kontroversen. Han såg religion i allt, i litteraturen, de sköna konsterna, musiken och sjelfva dansen; han var en varm beundrare af Taglioni, i hvars kyska och behagfulla rörelser han fann en uppenbarelse af den andliga skönheten, men framför allt egnade han ett allvarligt studium åt de gamla götiska katedralerna, om hvilka en snillrik engelsk författare en gång yttrade, att de äro »förstenad religion.» På en af de resor han ofta gjorde för att bese minnesmärken af medeltidens bygnadskonst, kom han till det lilla Marburg, besåg der den praktfulla fastän nu mera protestantiska St Elisabethskyrkan och förälskade sig i ett ögonblick i en staty af en ung qvinna, klädd som enka med milda och rena drag, hållande i ena handen en modell af kyrkan, med den andra framräckande en almosa åt en krympling. Vi behöfva knappast säga, att det var bilden af den heliga Elisabeth, som dog för 600 år sedan och ligger begrafven i denna kyrka. Under flere följande år sysselsatte detta helgon

alla hans tankar, en sympatetisk sträng var anslagen i hans inre; han forskade med outtröttlig flit i alla urkunder och traditioner om den heliga furstinnan som voro tillgängliga, och 1836 utkom i Paris hans bekanta *Vie de St Elisabeth*, en svärmisk och ensidig produkt, utan tvifvel skrifven, såsom en tysk biograf uttrycker sig, i krass munkstil, men full af poesi och utbrott af den ädelt ridderliga natur som hos Montalembert aldrig förnekar sig.

I maj 1835 uppnådde han den ålder vid hvilken en fransk pair hade rätt att deltaga i debatten; rösträtten utöfvades först vid fyllda 30 år. Den första fråga i hvilken han yttrade sig var ett förslag till inskränkning af pressens frihet, framlagdt af ministären Broglie och Thiers. Det faller af sig sjelft, att han här, såsom alltid, stod på oppositionssidan; hans glänsande egenskaper såsom talare utvecklade sig långsamt och det förgick en lång tid innan han vågade bortlägga papperet. Tio år senare stod han på höjden af sitt rykte som debattör; hans ord, liksom hans gestalt, var ädelt och djerft, han kunde gifva fritt lopp åt sin bitande qvickhet och ostraffadt tillåta sig personliga angrepp mot potentater och ministrar. Två eller tre gånger, berättar Sainte-Beuve, kallades han till ordningen för formens skull, men det är sådant som behagar en fransk publik, och man hörde honom endast desto heldre. Den 16 april 1844 höll han sitt stora tal om kyrkans frihet, i hvilket han dristigt förfäktade den obetydliga minoritet, hvilken han företrädde i kammaren.

»Tillåten mig, mina herrar, att säga eder», yttrade han, »att det uppstått bland eder en ny generation af män som ni icke känna. Kallen dem nykatoliker, sakristaner, ultramontaner eller hvad ni behagen, namnet gör ingenting till saken. Denna generation skulle gerna taga till motto de ord, med hvilka de ädle polacker, som vid slutet af förra århundradet motstodo Katarina II, började sitt manifest: »Vi som älska friheten mer än någon ting annat i världen, och den katolska religionen mer än friheten...» Vi äro hvarken konspiratörer eller smickrare, oss finner man hvarken i gatstriderna eller salongerna; vi äro främmande för alla edra koalitioner, alla edra parti- och kabinettsintriger; vi hafva hvarken i Gent eller vid Belgrave-square

uppvaktat edra furstar; vi hafva icke gjort andra pilgrimsfärder än till apostlarnes, påfvarnes och martyrernas grafvar; vi hafva der lärt kristnes och gode medborgares aktning för myndigheterna, men äfven lärt att göra dem motstånd, när de äro pligt-förgätne, och lärt huru de öfverlevas... Vi vilja icke vara heloter, midt ibland ett fritt folk; vi äro martyrernas efterträdare och darra icke inför Julianus affällingens efterträdare, vi äro söner af korsfararne och vika icke en fots bredd för sönerna af Voltaire.»

Samma djerfva språk förde han i början af revolutionsåret 1848 i fråga om det schweiziska Sonderbundet och regeringens dermed sammanhängande politik. »Må ingen säga», yttrade han då, »såsom vissa ädla, men blinda andar hafva sagt, att radikalismen är en öfverdrift af frisinnet; nej, han är dess rena motsats. Radikalismen är ingen ting annat än despotismens öfverdrift och aldrig har despotismen antagit en förhatligare skepnad.» Han förklarade mot ministrarne, att han icke utslutande förde den religiösa frihetens talan, utan frihetens i allmänhet, i allt och hvarje särskildt ting, att han aldrig älskat henne mera än denna samma dag, då han gjorde sitt bästa att rycka masken af hennes fiender, som kläda sig i hennes färger och stjåla hennes sinnebilder för att fläcka och vanära dem. Talet helsades med en hänförelse utan like, han afbröts nästan vid hvarje fras af bifallsrop, halfva kammaren uppsteg och blef stående, ministrarne skyndade från sina platser för att komplimentera honom, och Guizot, som talade på regeringens vägnar, afböjde de förebräelser som han riktade mot dem. »Men», tillade ministern, »talaren har gifvit uttryck åt allt för många stora, goda och nyttiga sanningar, och han har talat af ett allt för djupt och ädelt hjerta, för att göra det möjligt för mig att i detta ögonblick med honom ingå i en debatt. Jag kan icke, efter hvad han nyss sagt, upptaga en rent politisk, än mindre en personlig fråga; jag har intet svar att gifva på M. de Montalamberts yttrande.»

Vi glömde att berätta, att den heliga Elisabeth funnit en efterträdarinna. Bland hans dagboksanteckningar för 1834 finna vi den sorgliga bekännelsen, att han aldrig förmått röra ett qvinligt hjerta; han glömde till-

lägga, att han aldrig försökt det, men hans rena och kyska lif blef snart belönadt. Om våren 1836 knöt han en i alla afseenden lycklig förbindelse med dottren af grefve Felix de Merode. Det unga paret reste genast efter brölloppet till Schweiz och Italien och tillbragte vintern i Rom, der han flere gånger blef emottagen af påfven, som i allt sköns lugn med honom samtalade om deras gamla affärer och yttrade sitt lifliga bifall till den hållning Montalembert sedermera hade intagit i afseende på religionsangelägenheter. Han deltog *nu mera* i redaktionen af *Univers*, samma tidning som under Veuillots ledning till slut blef den bittraste och hätskaste af alla hans motståndare och förföljare, sedan han brutit med det ytterliga katolska partiet i anledning af det s. k. Undervisningskonkordatet. Det valde han hade vunnit öfver det klerikala partiet, ultras, var brutet, men den höga politiska position han intagit blef snarare stärkt genom deras affall. När februarirevolutionen bortsopade pairskammaren, utplånades icke minnet af hans lysande värtalighet med den, ej heller tystnade hans dristiga stämma. Han deltog med ifver i nationalförsamlingens och lagstiftande kårens arbeten, och efter en debatt angående presidentens ställning till den påfliga stolen yttrade Thiers om honom: »han är den värtaligaste man, jag känner, och hans tal är det vackraste jag någonsin hört. Jag afundas honom för det, men jag hoppas afunden är ingen synd, ty jag älskar det sköna och jag älskar M. de Montalembert.

Hvad som verkligen nedsatte hans politiska anseende och minskade förtroendet till hans skarpsinnighet var hans uppförande under decemberdagarne 1851. Två dagar efter statskuppen skref han till en af sina vänner, att han hvarken vetat, tillstyrkt eller gillat hvad som var å bane, men han gjorde ingen opposition och förhöll sig stilla ända till konfiskationen af den Orleanska förmögenheten. Sina skäl dertill framlade han utförligt i ett bref af den 12 dec., som sedermera publicerades, hvori han tillstyrkte presidentens omval. De voro i korthet: hans fruktan för socialismen och tacksamheten för de tjänster Napoleon gjort katolska kyrkan: undervisningens frihet betryggad, påfvestolen återupprättad med de franska vapnen, kyrkan

återställd till sina synoder, sina koncilier och sin fulla värdighet, det gradvisa ökandet af dess förmåner och dess nådeverk. »I den mäktiga striden — så slutade detta märkvärdiga dokument — mellan de två makter, som mellan sig dela världen, tror jag att, då jag handlat som jag gjort, jag nu såsom alltid handlat för katolicismen mot revolutionen.»

Det dröjde dock icke länge, innan hans ögon öppnades för den bittra sanningen, att han kämpat för katolicismen mot friheten, och hela sin återstående lefnad arbetade han manligt och ädelt på att försona sitt misstag. Franska Akademien, som alltid varit fiendtligt sinnad mot bonapartismen, invalde honom följande året bland sina 40 utkorade, och i sitt inträdestal, den 5 februari 1852, glömde han icke att göra denna lysande institution en varm kompliment för dess dristiga hållning mot de makttegande för dagen.

I juli 1857 skrifter han från Vichy, att han efter 26 års offentliga tjänster blifvit åsidosatt vid de nyss förrättade valen till lagstiftande församlingen, hufvudsakligen genom det klerikala partiets förtal och intriger. Han fick vika för regeringens kandidat och han brukade berätta en anekdot, som visade, att andra krafter än de presterliga voro i verksamhet. Samma dag, som valet hölls, uppmarscherade en trupp gensdarmar uti hufvudorten i departementet och uppställes på torget framför valurnan. »Hvarföre höll ni icke ert löfte,» frågade Montalembert en bonde, som lofvat votera på honom och som sedermera gaf sin röst åt regeringskandidaten. — »Oh! M. le Comte, gensdarmerna!» — »Sade de någonting?» — »Nej, M. le Comte.» — »Gjorde de någonting?» — »Nej, M. le Comte.» — »Hvarföre voterade ni då icke som ni sagt?» — »Oh! M. le Comte, de voro ändå der.»

Några år senare besökte han ånyo England, hvilket han kallade att taga ett lifgivande bad, och gjorde bekanskap med lord Palmerston, hvars politiska grundsatser han af själ och hjerta afskydde. Efter denna tid egnade han sig åter åt sitt skriftställareskap och 1860 utgaf han i Paris sitt ryktbara arbete *Les moines d'Occident*, en historia om munkväsendet i vesterlandet, hvilken han sedermera fortsatte i fem delar. Vi hafva aldrig sett detta

arbete, som en fransk kritiker liknar vid en jättestor men ofullbordad götisk domkyrka. Hans källor voro klosterurkunder och legender; de otroligaste underverk hade för honom samma historiska verklighet som historiska fakta.

Under de sista åren af sin lefnad led han af en obotlig sjukdom, som slutligen lade honom i grafven. Det är sorgligt att tänka, att denna ädla och fromma ande icke en gång fick dö i frid. Den 28 februari 1870 aflät han sin minnesvärda skrifvelse i afseende på påfvens ofelbarhet, som väckte ovilja i Rom, men, då en per-

son som besökte honom tillät sig att på sjelfva hans dödssäng lexa upp honom för hans milda motstånd, säges han hafva gifvit sitt fulla och obetingade bifall till hvad han uttryckligen bekände att han icke förstod, »och Gud fordrar icke af mig att jag skall förstå, han fordrar af mig att jag skall underordna honom min vilja och mitt förstånd, och så vill jag göra.» Han afläde den 15 mars 1870; den gärd af aktning, hvilken den katolska kyrkan tillerkänner sina trogna efter döden, blef förnekad minnet af en bland hennes ädlaste och varmaste kämpar.

Blick på pressen.

I *Nya Dagligt Allehanda* läses:

Bland offentliga företeelser, som äro egnade att väcka hvarje tänkande fosterlandsväns djupa bekymmer, är *den icke* den minst beaktansvärda, på hvilken vi hafva en nära liggande anledning att i dag rigta en särskild uppmärksamhet. Det kan icke hafva undgått någon, som med mera allvar aktgifvit på tidens tecken, huruledes i spåren af den berättigade handlings- och yttrandefrihet, hvilken vårt land kan glädja sig åt att ega, börjat att allt frodigare uppskjuta ett ogräs, som sträfvar efter att förqväfvä det goda, som man med den förra afsett och hoppats att vinna. Denna vrängbild af frihetens samvetsgranna utöfning är så mycket bedröfligare, som den icke blott med håkande trots förvrider en i och för sig samhällsnyttig grundsats, utan och hotar med att göra den samma förhatlig för ett folk, som i dess skydd eger ett af de förnämsta vilkoren för framåtskridande och förädling. Vid sidan af det redbara och hänsynsfulla begagnandet af den fria yttranderätten gör sig allt stortaligare gällande ett lättsinnigt litterärt ocker på allmänhetens börs och lidelser, hvilket i denna frihets eget väl förstådda intresse borde af alla goda krafter motarbetas.

Vi syfta här på det proletariat med ett slags litterär anstrykning, som på åtskilliga ställen i landet, men naturligtvis mest i hufvudstaden, tyckes vilja växa till i omfattning och eländighet, och hvars enda mål tydligen är att för godt pris och ringa möda bereda sig en beqväm tillvaro genom att ideligen missbruka den dyrbara egendom, som för ett fritt folk ligger i rättigheten att utan hinder yttra sig om alla samfundsangelägenheter. Här vegeterar en sorglig skara af sådana samhällets fiender, skeppsbrutna på andra livets stråter, lättjefulla, uppblåsta och okunniga om allt annat än sina egna inbillade anlag, som äro för sublima för att låta sig bestämmas af arbetets, dygdens och redbarhetens pröfvande fordringar. Här är härden, från hvilken utgå öfver

land och rike dessa väl kända, smutsiga fantasi-foster, hvilka, i samma mån de erbjuda sina läsare en starkare kittling af en lättfärdig inbillning, kunna påräkna ett så mycket rikligare utbyte af guld och ära, härifrån strömma de ut, dessa skändliga flygskrifter, dessa med råa bilder och ännu råkare text utstyrda godt-köpsalster, som göra till sin uppgift att om möjligt taga heder och ära af oförvitliga medborgare, att nedsvärta allt upphöjdt i samhället, att till sin egen simpla nivå neddraga den stora mängdens smak och öfvertygelse. Ingen-ting är dem heligt. Hånet, förkättringen, lögnen, förtalet, det personliga skandaliserandet i ord och bild — allt är för ändamålet lämpliga medel. Det gifves ingen smutsighet så gemen, ingen beskyllning så svart, att den icke utkolporterats utan betänkande och upprepas så ofta, att åtminstone någon liten misstanke, någon liten fläck hinner häfta sig fast vid den förföljda personen. Det är i sanning en förfärande demoralisation, som på detta sätt droppvis gjutes ut öfver de mindre tänkandes sinnen i vårt land.

Och hvad gör vid allt detta allmänheten? Ja, en del föraktar och beklagar, såsom sig bör, dessa usla belackare, men en annan och vida större del — sorgligt att säga — uppmuntrar dem i deras samhällsfiendliga värf. Huru vore det eljest möjligt, att sådana skrifter kunde fortfarande utgifvas, om icke en stor del af allmänheten genom reel valuta, stundom högst betydlig, skänkte dem sin uppmuntran? Det är ju ibland ett sådant äflande för att komma öfver och sluka innehållet i dessa skandalprodukter, så att om blott en liten bråkdel af dessa afnämares antal å daga lade lika stor ifver i fullgörandet af sina medborgerliga skyldigheter, så behöfde man knapt klaga öfver bristande medborgerlig allmänande. Man vet också, att många af dessa skrifter inbringa sina upphofsmän ganska betydliga pekuniära fördelar — genom allmänhetens uppmuntran. Men det är icke blott på detta sätt, som allmänheten skänker sitt uppmuntrande under-

stöd åt nidskrifveriet. Det inträffar då och då, när skamlösheten går för långt, att den förorättade anser sig böra med lagens tillhjälp skaffa sig någon upprättelse, och han vädjar då till den samvetsdomstol, som ur allmänhetens krets för tillfället utses och som enligt lag har sig ålagdt att i främsta rummet fästa sin uppmärksamhet vid »skriftens åsyftning» och derefter dömma den. Kan den förorättade med säkerhet räkna på, att han på detta sätt skall vinna den sökta upprättelsen, äfven om saken är aldrig så klar och oomtvistlig? Nej. Såsom juryn hos oss nu är inrättad, gifves alldeles icke någon sådan säkerhet. I de allra flesta fall vinnes ingen upprättelse, utan snarare motsatsen. Och då t. ex. en jury kan frikänna en skrift, som innehåller de både till åsyftning och framställningssätt gröfsta nedrigheter, hvilka om en menniska kunna sägas, såsom ju händt, då gifves det icke längre något skydd i lagen för oförvitliga medborgares okränkbarhet, då kan hvad som helst få saklöst hopljugas och utspridas — tack vare allmänhetens uppmuntran.

Vi vädja till den allmänhet, i hvars intresse det dock borde ligga, att samfundsordning upprätthålles, att den offentliga moralen respekteras, att lagbrytaren bestraffas, och vi fråga den: kan det längre få fortgå på detta sätt? Skall lagbrytaren gång på gång få triumferande hänle åt laglydiga medborgares fåfänga försök att skaffa sig skydd af lagen? Bör icke något göras för att bringa rättelse i ett så upprörande förhållande?

Vare det långt ifrån oss att dermed vilja på något det minsta sätt yrka ett inskränkande i den fria yttranderätt, hvars värde för ett folk, då den rätt brukas, i det hela vida öfverväger alla de missbruk af den samma, hvilka kunna i fråga komma. Men det finnes otvifvelaktigt många sätt att lagstifta för friheten utan att dermed kränka dess förnuftiga utöfning. Att något i den vägen måste göras, synes oss alldeles klart. Af alla medel, som i detta fall kunna komma ett godt resultat å stad, är dock intet kraftigare än det, som allmänheten själf när som helst eger i sin hand, och det är att hvarken på ena eller andra sättet, hvarken med eller utan dålig afsigt uppmuntra dem, som arbeta på dess förderf.

Vi hafva berört ett obehagligt ämne, men det har för oss varit en samvetssak att icke tåga, då oskicket håller på att strafflöst få stiga öfver alla gränser. Att här nämna namn hafva vi ansett föga nödigt, då allmänheten tvifvelsutan mer än väl vet, hvarpå vi syfta. Dessutom skola de, som vi mena, efter detta nog sjelfva draga försorg om, att de blifva tillräckligt röjda, ty, såsom ordspråket säger, när man kastar en käpp, så skriker nog den, som deraf träffas. Måhända få vi då anledning att inregistrera äfven namn.

Aftonbladet yttrar sig i hit hörande ämne:

Det förl. måndag fälda utslaget i det inför Södertelge rådhusrätt anhängiggjorda åtalet för majestätsbrott har i alla kretsar gjort ett högst

obehagligt intryck; lifligast kanske hos dem hvilka, i likhet med oss, varma vänner af tryckfriheten, önska de verkliga och uppenbara missbruket af den samma beifrade, på det att dess välsignelser dess klarare måste inses.

Man kan visserligen hysa olika tankar om lämpligheten af dylika åtals anställande, helst smådeskrifter ofta, såsom fallet var med den i fråga varande flygskriften »Sista smöjelsens», äro lika orimliga till sitt innehåll, som vidriga till sin form, att man näppeligen kan antaga någon vara nog enfaldig eller nog dålig, att af sådana låta sig påverkas. Den bestämda följden af ett åtal mot en dylik skrift blifver därför att på den rigtas en uppmärksamhet, om hvilken den eljest säkerligen skulle gått miste, ty allmänheten är gerna böjd att i en sådan åtgärd se någon slags skugggrädsla å de maktegardens sida och blifver sålunda nyfiken att få veta hvari faran egentligen kan bestå. I många fall synes oss därför bättre att öfverlemnna en sådan smådeskrift åt det förakt och den tidiga glömska, hvartill den otvifvelaktigt dömt sig själf. Särskildt begagna vi tillfället att påpeka det olämpliga och för majestätets heigd nedsättande, som ligger i det lagstadgande, att brott mot konungen ej må åtalas af allmän åklagare, utan att konungen dertill lof gifver». Innehafvaren af statens majestät blifver derigenom hardt när neddragen till part inför rätta, i stället hvarför det riktiga synes oss vara att konungens person hålles fjerran från hela saken, intill möjligen det tillfälle kommer, då hans ingripande påkallas såsom utförelse af den högsta statsmaktens prerogativ att gifva nåd. Vi veta väl att det åsyftade lagstadgandet har till ändamål att förekomma det obehag, hvari fjeskige embetsmäns otidiga nit eljest tänkes kunna försätta regenten. Men om något dylikt kunde befarras, när lagen härom gjordes, ja, kanske ännu under Carl XIV:s regering, är fruktan för fjesk i denna gestalt under hans sonsöners tid alldeles obefogad, hvarför upptagandet af detta stadgande i strafflagen af 1864 synes ej blott obehöfligt, utan rent af olämpligt.

Med ofvan stående hafva vi för ingen del velat uttala något tadel öfver det mot författaren af flygbladet »Sista smöjelsens» anställda åtal. Ingen lär väl kunna fordra att samhällets högst ställda personlighet skall med osvikligt tålmod bära de gemenaste beskyllningar, för hvilka hvar och en enskild med full rätt skulle skynda att påkalla lagens skydd. Och när detta skydd för hans skull begäres, då bör det ock lemnas honom, lika väl som åt den ringaste medborgare, ty aktningen för statens öfverhufvud kräfver att han ej göres rättslös. Hade beskyllningar, till sin åsyftning så tydliga och äfven till formen så föga beslöjade, som de i det nämnda flygbladet förekommande, gjorts mot hvilken som helst enskild person, hade säkerligen ingen jury kunnat hopletas, som frikännt deras upphofsman. Det låder därför den jury till föga heder, hvilken förklarade meranämnda skrifts författare fri från ansvar. Ty äfven med iakttagande af de för mildrande vilkor, dem inledningen till tryckfrihetsförordningens 3 § väl-

betänkt förutsätter, torde det vara svårt att förneka det här både med afseende på skrif- tens åsytning och framställningssättet föreligger »lastligt yttrande om den regerande konungens höga person eller gerningar». Och då straffbestämmelserna för ett dylikt brott ej heller äro synnerligen drakoniska, utan medgifva en latitud af antingen straffarbete från och med sex månader till och med fyra år eller enkelt fängelse från och med sex månader till och med två år, synes det oss lika beklagligt som oförklarligt att så stort undseende blifvit visadt smådeskrifvaren.

Männe det ej nu vore tid på, att landets rättskaffens litteratörer förenade sig om en gemensam fejd mot det slags »litteratörer», som här ofvan varit före? Vi ha en gång förr i vår litteratur sett exempel på en dylik allians, den, för hvilken den envise bråkmakaren Grewesmöhlen till sist måste gifva vika.

Strödda underrättelser.

Spanska pretendenter. Till de många besynnerliga plägseder, som rådt i det förut monarkiska Spanien, hör äfven följande: Hertigens af Medina Celi familj (den rikaste grand-familj näst hertigens af Ossuna) härstammar från en af medeltidens götiska konungar. Den har därför gamla anspråk på spanska tronen. Så snart någon spansk konung besteg tronen försummade också aldrig Medina Celiernes familje-öfverhufvud att i ett formligt dokument göra begripligt för den nye herrskaren att han alls icke egde någon rättighet till tronen och att kronan snarare tillkomme en Medina Celi. För hvar gång ställes till Medina Celierna lika formlig uppmaning att taga protesten tillbaka och foga sig efter den gällande tronföljdsordningen. Då förklarar hertigen att han såsom loyal undersåte ställer sig gällande tronföljdsordning till efterrättelse, men af pligtkänsla icke desto mindre vidblifver protesten. Härpå fälles Medina Celi utan undantag till en dryg plikt, och dermed anses saken undangjord. Denna procedur upprepas för hvar gång en ny konung anträder regeringen och, så att säga, i allsköns vänskap. Åt Filip V, den förste bourbonen i Spanien, inrymde Medina Celierna på en längre tid sitt palats, och äfven i andra hänseenden sänjdes konungarne ganska väl med de protestälskande hertigarne. Ett af de särskilda privilegier, som dessa hertigar hade, var äfven den uteslutande rättigheten att förära den regerande konungens eller den presumtive tronarvingens gemål brudklädningen på hennes bröllopsdag. Denna rättighet utövade och familjen — trots sin protest mot tronföljden — ända till drottning Isabellas

tillträde till regeringen. Under Isabella kunde man icke blifva ense rörande utöfningen af denna rättighet. Emedan Medina Celierna dittills förärat den regerande konungens gemål skänker, ville de vid Isabellas förmälning med don Francisco d'Assisi öfverraska den regerande drottningens gemål på det sätt de genom sitt privilegium äro berättigade till. De skänkte derföre don Francisco en modern frack; men don Francisco upptog detta illa, och dermed blef det gamla privilegiet upphäfdt.

Flykt ur ett militärfängelse. Ur militärfängelset i Bourges hafva sju kommunister flytt, och en af dem, Laurent Gagneur, har för korrespondenten åt »Daily News» berättat hur allt sammans tillgätt. Gagneur hade deserterat från arméen, hade tjänat under kommunen och hade försvarat sin post mot Versaille-trupperna ända till klockan 8 på morgonen söndagen efter deras intåg. Derpå hade han flytt och i 13 månader undgått polisens efterspaningar, men hade sedan blifvit tillfångatagen och dömd till 13 års fängelsestraff. I fängelset lyckades det honom att lossa ett stycke jern från ett vattenledningsrör, som gick genom hans cell; en liten fil hade han från början med sig i stöfveln, och med tillhjälp af dessa båda instrument beslöt han att jemte sex kamrater våga ett befrielseförsök. Då de på den utsatta dagen fingo gå ut på exercisgården, sprängde Gagneur, som förut varit lässmed, låset till en åt gatan ledande dörr, som af fängelssets tjänstemän ofta begagnats till förkortande af deras väg, och det lyckades ho-

nom och hans följeslagare att obemärkta af skildtvakten, som bevakade de midt emot liggande arbetshuset, komma ut i det fria. Der skildes de snart från hvarandra. Gagneur, som hvarken hade pengar eller vänner, måste under ständiga faror arbeta en veckas tid, och begaf sig sedan till Paris. Der gick han omkring i militärdrägt och kom slutligen till Havre för att begifva sig till England; men blef rädd för polisen och lagade att han i stället undkom till Belgien. Han förstod att efterhärma elsassarnes dialekt, försäkrade gränsväktarne att han icke ämnade låta göra sig till preussare och att det var derföre han utvandrat, tillvann sig deras vänskap och lät dem slutligen förstå att han af vissa skäl icke ville blifva soldat och derför beslutat begifva sig till Belgien. Gränsväktarne trodde honom och låto honom komma fram utan pass. Sålunda var Gagneur äntligen fri, sedan han två månader utan pengar irrerat omkring i Frankrike. Af de öfriga flyktingarne hafva tre blifvit tillfångatagna, och tre befinna sig i säkerhet i Schweiz.

Främlingselementet i de Förenta Staterna. Rörande de främmande beståndsdelarne i de Förenta Staternas befolkning erhåller man genom den sista folkräkningen några intressanta data. Af de Förenta Staternas 38,500,000 invånare äro 5,500,000, således hvar sjunde, födda i utlandet. Af de i Amerika födda äro far och mor till 9,734,845 barn utlänningar; 10,521,223 barn hafva en utlänning till far och en amerikanska till mor, och 10,105,626 hafva en utländsk mor och en amerikansk far. Det fins blott 8,000,000 amerikanare, hvilkas både far och mor äro födda i Amerika. Invånarne gruppera sig tätt i de stora handelsstäderna och fabriks- och bergverksdistrikten i öster, följa stambanelinierna i de inre staterna och sprida sig temligt jemnt öfver de tätt befolkade trakterna i vester, ehuru de ögonskenligt föredraga närheten af stora sjöar och floder. De slå sig ej gerna ned i bergstrakter och föredraga skogar framför prairier. Näst irländarne, som i de Förenta Staterna utgöra 1,858,827 personer, hafva tyskarne bland främmande nationer i Amerika att uppvisa det största antalet, nämligen 1,520,410

själar. Tyskarnes förnämsta nybyggen befinna sig mellan Delaware och Susquehanna i Pennsylvanien, på båda sidorna af Ohio omkring Cincinnati, utmed Michigan-sjön och på vestra stranden af Mississippi. I närheten af Dubuque, rundt omkring St. Louis och Missouri, finnas mycket talrika böhmiska kolonier med en befolkning af omkring 60,000 personer. 550,204 engelsmän och 14,533 walesare bo till större delen i New-York, Boston och Filadelfia samt i jern- och koldistrikten.

Antalet af de röda blodkropparna hos olika djurklasser. Då de röda korpusklerne spela en hufvudrol i blodets lif, emedan det är de, som utur lungorna upptaga luftens syre i blodet, så har man försökt att räkna deras antal, ett arbete, som emellertid var mycket mödosamt, så att endast få bestämningar hittills blifvit erhållna. Sedan emellertid mr Malassez funnit en enklare, snabbare och noggrannare metod än den gamla, kunde han anställa dessa beräkningar på en mycket större mängd af djur. Han fann dervid, att de små blodkropparnas antal hos däggdjuren varierar mellan $3\frac{1}{2}$ och 18 millioner på en kub. millimeter blod, men att hos foglarna maximum icke går öfver 4 millioner, men minimum ända ned till 1,600,000. Ännu lägre sjunker siffran hos fiskarna; benfiskarna hafva från 700,000 till 2 millioner, broskfiskarna från 140,000 till 230,000. Ju lägre en djurklass står på varelsernas skala, dess mindre är antalet af de röda blodkropparna, men deras storlek står i omvänt förhållande till mängden, så att den tilltager i samma mån, som mängden aftager. Dock är detta förhållande icke konstant; så t. ex. vinna foglarna i förhållande till däggdjuren i blodkropparnas volum mer än de förlora genom minskningen i deras antal.

Innehåll:

Administrativa reformer	Sid. 449.
Litteratur:	
Memoirs af Count Montalembert, by mrs	
Oliphant, m. m.	455.
Blick på pressen	461.
Strödda underrättelser:	
Spanska pretendenter, m. m.	463.

Stockholm.
tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag. 1873.